

Ingeborg Bachmann și Paul Celan. Correspondențe (II)

Abstract

We publish the second part from the correspondence between the writer established in Germany and the Austrian poetess. The first group of letters appeared in our publication, no. 1/ 2010.

Keywords: Ingeborg Bachmann, Paul Celan, Max Frisch, love, letters.

Publicăm în numărul de față partea a doua a corespondenței dintre scriitorul stabilit în Germania și poeta austriacă. Cel dintâi grupaj de scrisori a apărut în nr. 1/ 2010.

Paul, vom vorbi cândva. E prea greu acum, ai răbdare cu mine.

Ingeborg

133 Ingeborg Bachmann către Paul Celan,
Roma, 9. 7. 1959

Via della Stelletta 23, Roma
Tel: 56 30 39
9 iulie 1959

Mult iubite Paul,
multe mulțumiri pentru telegramă. Și iartă-mă că scriu abia azi și că pot scrie dor atât de puțin. Nu mă pot face înțeleasă din cauza pustiului și a surmenării, și așa merge deja de săptămâni. Max ar fi trebuit să vină, acum, într-un sanatoriu, niște băi pentru ficat de lângă Roma, însă acum trebuie să meargă mai întâi în Germania, la Bad Mergentheim. Am primit azi o epistolă de la el, îmi scrie că ai fi fost în Zürich și că ai fi încercat să dai de el în Uetikon; el era însă la Thalwil la prieteni, pentru a umple zilele dintre spital și sanatoriu. Max vine aici în august și astfel se face că rămân aici până la 20 septembrie, când trebuie să fac, pentru a câștiga niște bani, o călătorie cu avionul și să scriu ceva despre aceasta, ar trebui să lucrez în general, nu pot, totul mi se sparge.

134 Paul Celan către Ingeborg Bachmann,
Sils-Baselgia, 15. 7. 1959

Pensiunea Chasté, Sils în Engadin,
15 iulie 1959.

Draga mea Ingeborg,
Ești la Roma, te rog întreab-o pe Prințesă¹ de ce nu mi-a onorat articolele procurate de mine la vremea respectivă pentru Botteghe Oscure². În orice caz, Grass, pe care l-am întâlnit la Zürich, nu și-a primit nici până azi onorariul. Pentru mine s-a născut astfel o situație extrem de neplăcută, mă bazasem pe onorarii.

Mai multe scrisori, către cu adevărat imposibilul Eugene Walter³, printre care și una recomandată au rămas fără răspuns. Este doar delăsare sau, după cum din păcate trebuie să bănuiesc, altceva? Te rog, ajută-mă să ies din situația asta neplăcută, te rog să-mi aduci claritate.

Rămânem aici până în 24, apoi ne întoarcem, nu în ultimul rând pentru a ne odihni de prea multă vacanță, înapoi la Paris.

Nici mie nu-mi merge întodeauna bine.

Toate cele dragi,
Al Tău Paul

1 Marguerite Caetani, Prințesă de Bassino, v. și nota următoare. [n. tr.]

2 Revistă literară fondată și editată la Roma de către Marguerite Caetani în perioada 1948 – 1960. Numele revistei a fost luat după strada Botteghe Oscure, unde redacția își avea sediul. [n. tr.]

3 Eugene Walter (1921 – 1998), scenarist, actor, poet, traducător și editor american, redactor al mai multor reviste literare: Paris Review, Transatlantic Review, Botteghe Oscure. [n. tr.]

135 Paul Celan către Ingeborg Bachmann,
Sils-Baselgia, 20. 7. 1959

20 iulie 1959

Draga mea Ingeborg,
ieri a venit aici Max Frisch, neașteptat,
astfel că nici n-am fost deloc pregătit pentru
asta, au venit și cunoscuți din Zürich, fami-
lia Allemann, discuția a fost scurtă, de bună
seamă doar o clipă așa cum am sperat-o și el
și eu.

Mie nu-mi merge – ultima mea scrisoare
o spune într-un chip neinspirat – bine, sunt,
deși am tradus *Jeune Parque*⁴, din nou în
dezacord cu mine și cu toate, ce să însemne
scrisul – și ce să însemne cel care trăiește
întru scris? Și în afară de asta...

Ți-am scris, înainte de a ți fi scris episto-
la din cauza onorariilor Botteghe Oscure o
alta – fără să o fi trimis; iat-o acum aici, cu
toate jumătățile ei de chibzuială și cu între-
bările ei...

Poate că e totuși bine că ai acceptat cur-
surile de la Frankfurt – cu toții suntem deja
adânciți în compromis.

Dar în ce privește zborul cu avionul cu
reacție în jurul lumii, Ingeborg, poate că
lucrurile stau puțin altfel: permite-mi să-Ți
spun că, în interiorul meu ceva ce îmi e
foarte intim e împotriva și Te roagă, de bună
seamă pentru că eu nu știu cum să mă des-
part de asta, să Te mai gândești la toate
astea încă o dată; dacă nu po poți face, să
știi, că mă transpun atunci cu gândul în
vitezele de acolo, de sus, și Te aduc cu bine
din nou acasă.

În câteva zile ne întoarcem la Paris –
scrie-mi Te rog acolo! Scrie des!

Al Tău
Paul

135. Anexa 1

Pensiunea Chasté, Sils-Baselgia
11 iulie 1959

Draga mea Ingeborg,
am fost ușor îngrijorat. Acum sunt totuși
mai puțin, Tu ești doar la Roma, adică oare-
cum acasă și locuiești, cel puțin așa o vrea
italiana mea, în ulița Steluțelor.

Noi suntem aici de opt zile, după lungi
săptămâni ploioase în [regiunea] Salzburg,
un sejur de opt zile la Viena, o trecere rapidă
de o zi prin împrejurimile Genovei (mai
exact: Monterosso, pe care ni l-a recomandat
Lilly von Sauter drept lipsit de oameni și
foarte, foarte liniștit...), trei zile Zürich.

Am încercat să te sun din Viena, seara,
nu ai fost acasă, asta de bună seamă din
cauză că am sunat de la Gara de Vest, nu de
la poșta din Landstraße.

Am lucrat puțin, vreun drac vrea, ca
acum, în loc să merg mai departe cu ale
mele, să traduc *Jeune Parque*, din cele 510
versuri, 460 sunt traduse, să mă ajute deci
mai departe dracul sau una dintre rudele lui
apropiate!

Înainte ca scrisoarea ta să sosească am
aflat din ziare că ai fost „chemată”⁵ la
Frankfurt, la Universitate –: sincere felic-
itări! (Însă, confidențial: se poate preda asta
cu adevărat? Trebuie? „Camarado, aceasta
este o carte, cine o atinge, atinge un om!”
Mă tem că appendicele sufletului ce ajunge
până în buricele degetelor sunt, la moajori-
tatea, de mult operate, în numele a human
relations, de altfel...)

Ingeborg, nu zbura prea mult. Știi că noi
suntem „htonici fixați”... [...]

Încă o rugăminte: întreab-o totuși pe
Prințesa Caetani de ce nu au fost transferate
onorariile pentru articolele procurate de
mine; în orice caz, Graß, pe care l-am întâl-
nit la Zürich, nu le-a primit, probabil nici
ceilalți. (Întreabă-l totuși pe Enzensberger.)
Îmi este extrem de neplăcut, în afară de asta
mă întreb ce se ascunde în spatul poveștii –
căci ceva sau cineva se ascunde aici în spate!
Șed aici sus – Nietzsche să mă ierte! (Îți
amintești că a vrut ca toți antisemiții să fie
împușcați? Acum ei vin sus, de bună seamă,
cu Mercedesurile...)

Să îți meargă bine Ingeborg –
Îți ascund gențiana și în urma acestui
fapt sunt cu gălbenușii-aurii și cu multe
bănici.

Al Tău Paul.

4 I.a. *jeune Parque*, celebra operă a lui Paul Valéry. [tr. 'ti.]

5 În limba germană un profesor este *chemat* la o universitate, atunci când i se oferă un post. [n. tr.]

●
136 *Paul Celan către Ingeborg Bachmann,*
Paris 26. 7. 1959

6 iulie 1959

Paris, din nou – sper că la Roma nu este la fel de cald ca și aici.

Miercurea trecută a venit Max Frisch încă o dată la Sils, ne-am plimbat un ceas (sau mai mult) pe Chsté, a fost, cred, o discuție bună. Dacă nu l-ai putea ajuta – a vorbit despre asta – să urci la Engadin? Și atunci: aerul, plenitudinea luminii, zădele, apropiatele pietre despuiate.. (Cândva ar trebui să mergi și la Alp Grüm, unde ți se arată cel mai limpede că pământul nu a fost creat neapărat pentru oameni.)

O rugămintă, Ingeborg: poate se găsește la Roma această carte:

Renato Poggioli, *Pietre di paragone*, Firenze 1939 (conține și un „Commento Mandelstamm”). Am comandat-o cu luni în urmă prin librăria Flinker – fără de succes, spune-mi te rog, unde îți pot trimite cadoul pentru ziua ta!

Și spune și ce faci și ce gândești!

Al Tău
Paul

●
137 *Ingeborg Bachmann către Paul Celan,*
Uetikon am See, 5. 8. 1959

Uetikon am See, Casa Langenbaum
5 august 1959

Dragul meu Paul,

vreau să-ți răspund la multe; încep cu sfârșitul. Pentru că la Roma a mers atât de prost, am plecat subit la Scuol, și atunci am văzut că a fost bine și acum suntem, Max și cu mine, din nou în Uetikon.

Mă bucur că v-ați mai văzut încă o dată, dar cât de mult aș fi vrut să fiu de față! Imediat după voi a venit marele frig în Engadin, l-am găsit mai tomnatic, aproape iernatic, zăpada proaspătă era în trecători. Însă noi plecăm poate, când vremea se va îmbunătăți, încă o dată pentru câteva zile la Sils Maria și atunci voi merge pe drumul, pe care mi l-ai dezvăluit în ultima Ta scrisoare.

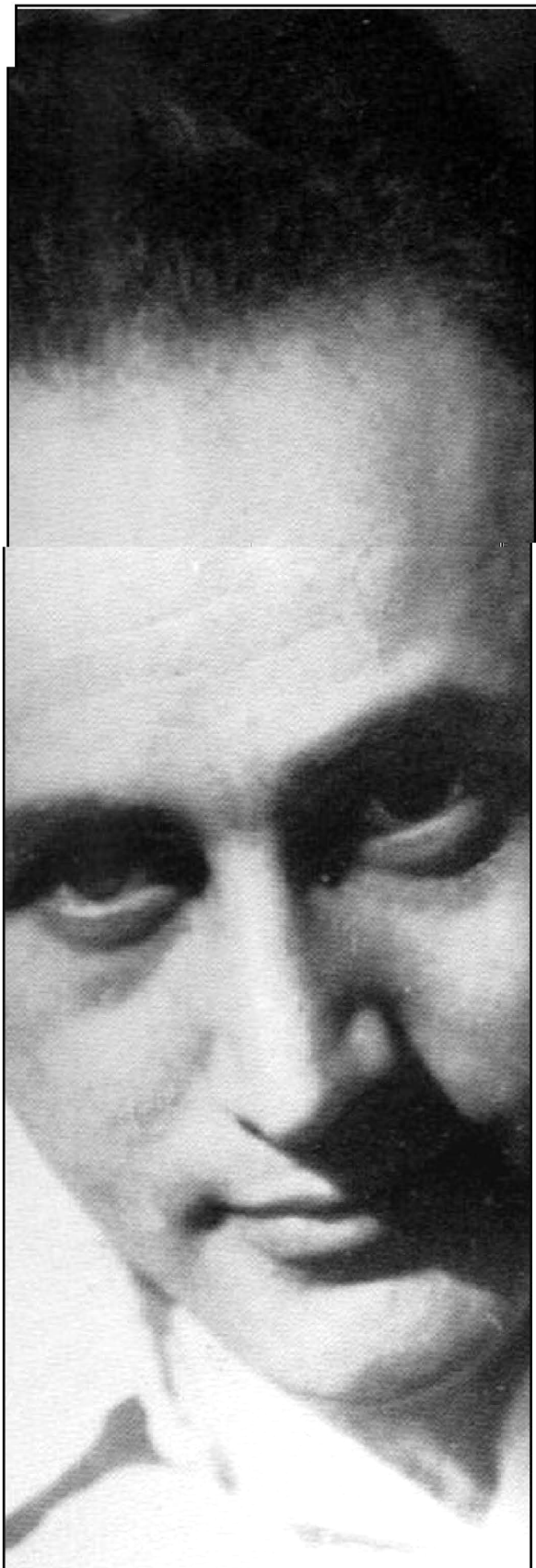
Despre Botteghe Oscure: am condus-o o dată, chiar la început, la Roma pe Marie Luise von Kaschnitz la redacție; și ea a vrut

să își ridice onorariul. Însă redacția era schimbată, în locul lui Euene Walter e acolo un tânăr irlandez, care nu i-a putut spune decât că nu ar fi bani. Prințesa nu e la Roma, ci la Paris. Și pe Walter l-am văzut o dată, a plecat sau a fost plecat de către Prințesă, după o divergență oarecare, însă mi-a spus că ar vrea să îi înmâneze încă o dată o listă de autori, care încă nu și-au primit onorariul. (Îi voi scrie numele, pe cât le știu.) – Paul, deși este foarte neplăcut, și pentru mine, având în vedere că îl rugasem pe Walser să dea un manuscris, însă deocamdată totul se poate lăsa pe seama necazului. În spate nu se ascunde cu siguranță nimic, în afara faptului că e, de bună seamă, prea mult pentru ea, e totuși foarte bătrână și probabil prost sfătuită. (Lui Enzensberger i-am explicat deja totul; lui Grass, în cazul în care mai e aici sau dacă revine, i-o pot spune.)

Călătoria cu avionul și semestrul de la Frankfurt mă apasă tare. Ambele oferte le-am acceptat într-un moment, în care am fost iresponsabilă, în care nu mai știam cum să continui. Totuși, zborul îmi pricinuieste mult mai puține griji și de aceea nu îți împărtășesc în totalitate îndoielile. Vorbești despre compromisul, pe care îl facem deja cu toții, asta m-a consternat cel mai mult, căci în ce mă privește am avut acest sentiment prea puțin – în ce mă privește, compromisul începe cu Frankfurt-ul, fiindcă mă tem că prin aceasta voi face ceva, ce nu am vrut să fac vreodată și caut acum o cale de ieșire. Fiindcă este aproape ireversibil, vreau să încerc să întâlnesc pericolul, pe care îl văd, prin faptul că nu voi vorbi amănunțit despre chestiuni literare, nu voi vorbi „despre”, pentru ca flecărelia să nu i se mai adauge o flecăreală.

Te rog, Paul, scrie-mi dacă crezi dacă se poate totuși spune ceva cu o mare îndoială și părăsind multe îndoieli!

Despre zbor gândesc altfel, văd în el o muncă, ce e istovitoare și pentru care se primesc atâtia și atâtia bani, iar eu trebuie doar să scriu ceea ce vreau să scriu, poate fi prost sau neesențial, însă din această cauză nu mă părăsesc sau nu mă *verzeichnen*. Văd pericolul cu adevărat doar în „prestigiosul”

Frankfurt, căci acolo unde suspiciunea nu este evidentă, ajungi să aluneci odată cu el. Călătoria este, probabil, nebunească, dar nu mă tem să fac ceva neghiobesc; cel puțin apoi îi pot spune lui Eric unde există cu adevărat elefanți și cum arată partea de sud a Oceanului Pacific, iar tatăl lui, dând din cap va fi îngăduitor, atunci când promit să nu mai merg vreodată acolo.

Paul, fiindcă excursia se termină la sfârșitul lui octombrie la Londra, aş putea să mă întorc prin Paris. O sper. Atunci ne-am putea vedea totuși curând.

Azi m-a sunat domnul Neske pentru contribuția la volumul omagial Heidegger, și trebuie să Te întreb ceva legat de asta, căci pentru mine e legat de compromis. Te rog, dacă poți, răspunde-mi pe scurt – eu nu știu ce să fac. Am scris totuși cu ani în urmă o lucrare critică despre Heidegger și, deși îi acord acestui exercițiu obligatoriu de hărnicie nicio valoare, nu mi-am schimbat, totuși, niciodată, viziunea față de Heidegger, eroarea lui politică rămâne indiscutabilă, văd, acum la fel ca înainte, breșa pentru ea în gândirea lui, în opera lui și deopotrivă știu, pentru că îi cunosc opera cu adevărat, importanța și valoarea acestei opere, față de care nu voi avea o altă poziție, decât una critică. – La aceasta se adaugă faptul că aş scrie, dacă se va face în sfârșit ediția germană Wittgenstein, prefața – și dacă ar fi să nu o scriu, atunci va fi din cauză că mă tem că nu-mi sunt suficiente aptitudinile, însă ar fi o nevoie sinceră.

Știu deja de multă vreme că trebuie să dau o contribuție la volumul omagial, am și vrut, m-am bucurat când am auzit că Heidegger îmi știe poeziile, însă ezitarea nemărturisită de luni de zile e acum una mărturisită. (Dacă îl refuz pe Neske, atunci o voi face fără nicio explicație, căci nu aş vrea să isc discuții inutile, și nici supărări, aş vrea să mă comport corect față de mine însămi și să Te întreb pe Tine. Și, înainte de toate, nu aş vrea să te încurc, din cauza consimțirii Tale, căci nu există un comportament schematic corect; ne-am răpi orice simțire vie.)

Voi scrie în curând din nou. Mă gândesc mult la Tine.

A Ta
Ingeborg

138 Paul Celan către Ingeborg Bachmann,
Paris 10. 8. 1959

Paris, la zece august 1959

Nu este ușor să-Ți răspund la întrebări, dar vreau să o încerc, chiar acum.

Referitor la volmul omagial Heidegger: Neske mi-a scris acum câteva zile, scrisorii i-a fost adăugată o listă, eu sunt trecut pe listă, fără ca cineva să mă fi întrebat, i. e. fără ca Neske, cel căruia i-am spus în urmă cu un an că m-aș gândi și eu la o contribuție, în cazul în care mi-ar comunica înainte numele celorlalți implicați în volumul omagial, să-și fi ținut promisiunea. Nu a făcut-o așadar și, în plus, sunt pe această listă și asta își are, fără doar și poate, motivele (e drept că îndeajuns de ieftine) și trebuie acum să-mi trimit poezia cât de repede cu putință... Acesta este, așadar contextul și acest context îmi dă de gândit și dintr-o altă privință. Deci nu voi trimite nimic. Asta mi-a făcut-o Neske, cu siguranță nu din senin, ușor. Văd și că Martin Buber, cel despre care la vremea respectivă Neske îmi spunea că ar fi promis o contribuție, nu este trecut [printre celelalte nume]. Atât despre cele nemijlocite. Heidegger rămâne. Sunt, și o știi, cu siguranță ultimul care poate trece peste cuvântarea lui de rector de la Freiburg și peste câțva altele; însă îmi spun și, mai ales, că am făcut acum cunoștința unor antinaziști atât de împătimiți, ca Böll ori Andersch, că cel care se sufocă din cauza propriilor lui greșeli, cel care nu se prefacă de parcă nu ar fi greșit vreodată, cel care, pe care greșeala rămâne la vedere, nicidecum ascunsă, e mai bun decât cel care în lipsa lui de cusur de la vremea respectivă (fost-a, și am temei să o întreb, cu adevărat în toate lipsă de cusur?) s-a aranjat în cel mai comod și profitabil chip, într-atât de comod, încât să își poată permite, acum și aici – firește, doar „privat” și nu public, căci după cum se știe asta dăunează prestigiului – cele mai strălucitoare mitocanii. Cu alte cuvinte: îmi pot spune că, poate, Heidegger a făcut unele compromisuri; văd câtă ticăloșie se ascunde într-un Andersch ori Böll; văd mai departe că domnul Schnabel scrie „pe de-o parte” o carte despre Ana Frank și donează, cu o

mărinimie ce nu poate fi trecută cu vederea, onorariul pentru această carte unor scopuri reparatorii și că, „pe de altă parte” același domn Schnabel îi dă un premiul domnului von Rezori, pentru cartea acestuia, care știe să servească, – în fața cărui fundal! – într-atât de simpatic și de amuzant și, nu-i așa, atât de plin de haz întregul antisemitism, firește de „dinnainte de naști” (și care, după ce eu – dar de ce trebuie să fiu mereu eu, când e vorba de asta? – l-am pus la punct, se arată extrem de blesat de „forma” în care am făcut-o).

Astea, draga mea Ingeborg, le văd, le văd azi.

Și-acum despre lectoratul tău de la Frankfurt: am avut, am – și ar fi fals să nu Ți-o spun – îndoieli reale. Lăsând la o parte faptul că prin aceasta breasla (și nu doar ea) își poate, să spunem așa, ține în pălărie poezia – și, iartă-mă, asta aparține doar de lăudăroșenia republicano-federală, într-acest chip suntem acum la fel de „fini” ca Oxford-ul –, lăsând la o parte că, apropiind poeziile de spirit (căci e vorba de un program și de el aparține doar, după cele mai bune și perfecte percepții, și un „terț”), se demonstrează cel mai frumos „randamentul” acestui spirit – lăsând toate astea la o parte (și încă altele câteva), nu prea cred că „poetica” poate să ajute poeziei acolo, unde ea s-a deschis sub cerul nostru întunecat. Însă, și nu o spun din această cauză tocmai pentru că Tu nu mai poți face lucrurile reversibile, însă: încearc-o totuși, da. Ceva, ce poate că nu-ți este încă îndeajuns de limpede în fața ochilor, o mică invizibilitate, un bâlbâit al ochilor de tot acest pretins prea-evident, Te-ar putea ajuta să formulezi această ori alt mesaj adevărat. (Notă marginală: Sunt înainte de toate pentru articulat.)

Și apoi zborul Tău, Ingeborg: te rog zboară, dacă nu poți altfel. Poți altfel, atunci nu zbura. În cele din urmă e „libertatea” Ta să scrii așa ori altfel despre el, doar un mic rafinament, acela al ideii de reclamă legată de zborul Tău. Pentru că Tu zbori, tocmai Tu: asta, Ingeborg, le este oamenilor suficient. (Tu numești asta muncă; te rog

gândește-te la valoarea adăugată și conștientizează faptul că poezia pe care o scrii duce la ea.) Și, Ingeborg, acel atât de insignifiant să fii acolo... Cele atâtea și atâtea ore de Pacific de Sud și de elefanți... Să nu-ți deseneze mai degrabă Eric un elefant, care, dacă ai noroc, să aibă o mare asemănare cu un șoarece de câmp? Însă (și aici): în această lume a noastră se zboară – de să nu zbori și Tu, poate că prinzi în zbor ceva, ceva, ce eu, care am ridicat doar de câteva numărate ori un zmeu, nu pot vedea și o voi vedea abia după ce Tu ai făcut să fie vizibil Toate cele bune deci, și în aer!

Salută-l pe Max Frisch!

Al Tău Paul

Vii la sfârșitul lui octombrie la Wuppertal?

139 Ingeborg Bachmann către Paul Celan,
Uetikon am See, 3. 9. 1959

Uetikon am See
3 – 9 – 59

Dragă Paul,

am contramandat zborul. E multă oste-neală să ieși dintr-o obligație odată asumată, iar ultimele zile le-am petrecut cu asta. Nu am vrut să Ți-o scriu mai devreme, nu înainte de a Ți-o putea spune sigur. Acum sunt mai bucuroasă. Rămâi încă la Frankfurt...

Firește că înțeleg ce spui referitor la Heidegger și sunt, acum la fel ca și mai înainte de părere că o contramandare nu trebuie să se transforme într-o jignire, cu atât mai puțin într-o sentință.

„Valéry” a ajuns, cartea mea de ziua de naștere, mă bucur într-atât de ea! Însă atunci, la Paris puteai să-mi dai Tu însuți cărțile surori. Când Te văd din nou? La iarnă, la Frankfurt? Îmi vei trimite traducerea?

Aici e liniște, merge bine, încerc să lucrez câte ceva, însă mă simt mereu obosită, epuizată de îndoieli, încă înainte de a începe.

Gândesc și gândesc, însă mereu în această limbă, în care nu mai am încredere, în care nu mai vreau să mă exprim. – Rămâi cu bine, dragă Paul.

Ingeborg

140 Paul Celan către Ingeborg Bachmann,
Paris 7. 9. 1959

7 septembrie 1959.

Ingeborg, sunt fericit că nu zbori.

Acum, când ai contramandat definitiv zborul, îți pot spune că, înainte de toate, înspăimântătorul ce se ascundea, pentru mine în acea veste a fost cel care m-a făcut să găsesc toate acele argumente (secundare).

Sunt cu adevărat fericit că nu zbori.

Frankfurt: nu contramanda, te rog, va merge, cu siguranță, bine.

Volumul omagial Heidegger: Neske e, nu mă mai îndoiesc de asta nicio secundă, un om necurat. După experiențele mele cu discul și după ce, în afară de asta, mă găsesc neîntrebat pe lista lui, trebuie să-mi mai spun, printre altele, că ar fi putut fi prezent, în volumul omagial, atunci când va fi gata tipărit, cutare sau cutare nume, neamintit mai devreme, (Friedrich Georg Jünger nu este nici el tocmai unul dintre cele mai frumoase...) în a cărei vecinătate nu pot să mă aflu în niciun caz... Așadar am spus numai, sper ca el, Neske, să mă înștiințeze din timp, în cazul în care publică din nou un volum omagial pentru cea de 75-a aniversare a lui Heidegger...

(Nu sunt, de altminteri, Dumnezeu o știe, un „păstor al firii”...)

Îți trimit prima treime din *Jeune Parque*, Ingeborg. E corectura pentru *Rundschau*⁶ – cel mai lizibil text, pe care îl posed în clipa de față. Te rog, înapoiază-mi-l după ce l-ai citit; la începutul lui octombrie voi ajunge de bună seamă la o transcriere pe curat a întregului – acum gândurile mele nici nu vor să meargă până acolo –, atunci o vei primi.

Mandelstamm va fi în curând aici, însă am avut deja atâtea experiențe negative, încât nu contez prea multe pe existența acestei cărți. (Sunt, în plus, din nou în întuneric.)

Oare vii la Wuppertal? Am câteva invitații la niște lecturări, una dintre ele chiar la Viena (!), matineu la Burgtheater; dar sunt obosit de lectură, toate aceste scrisori sunt încă fără de răspuns; în afară de asta am acceptat un post de lector de germană la Ecole Normale, nu în ultimul rând legat de salariul lunar, pe care îl implică. Cred că trebuie să trec printr-o muțenie mai îndelungată.

Toate cele bune, Ingeborg!

Paul

6 „Die Neue Rundschau”, revistă literară, editată de editura S. Fischer. Ea a fost înființată în 1890, la Berlin. [n. tr.]